

DD 11/06
UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT MEZINÁRODNÍCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vztah Velké Británie a Commonwealthu
v letech 1949-1956**

Jana Čacká

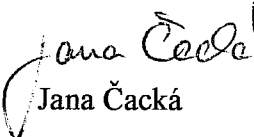
Vedoucí práce: Doc. PhDr. Bořivoj Hnízdo

Praha 2006

Čestné prohlášení:

Čestně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité zdroje.

V Praze dne 18.5.2006.

Jana Čacká

OBSAH

1. ÚVOD	2
2. STRUKTURA A INSTITUCE COMMONWEALTHU	5
2.1 KORUNA	5
2.2 PRÁVA ČLENŮ	7
2.3 KONZULTACE	7
2.4 VYSOCÍ KOMISAŘI	9
2.5 KONFERENCE PŘEDSEDŮ VLÁD COMMONWEALTHU	9
3. POLITICKÁ SPOLUPRÁCE A KONFERENCE PŘEDSEDŮ VLÁD COMMONWEALTHU	10
3.1 V DOBĚ LABOURISTICKÉ VLÁDY	10
3.2 ZA VLÁDY KONZERVATIVCŮ	13
3.3 VLIV VZTAHU BRITÁNIE KE COMMONWEALTHU NA POSTOJ VŮČI EVROPĚ	18
4. EKONOMICKÁ SPOLUPRÁCE COMMONWEALTHU	19
4.1 IMPERIÁLNÍ PREFERENCE	19
4.2 ŠTERLINKOVÁ OBLAST	200
4.3 VÝVOJ EKONOMICKÉ SPOLUPRÁCE V LETECH 1949-1956	211
4.3.1 <i>Vývoj ekonomické spolupráce za vlády labouristické strany</i>	211
4.3.2 <i>Vývoj ekonomické spolupráce za vlády konzervativní strany</i>	23
5. VOJENSKÁ SPOLUPRÁCE STÁTŮ COMMONWEALTHU	26
5.1 VOJENSKÁ SPOLUPRÁCE BĚHEM VLÁDY LABOURISTŮ	266
5.2 VOJENSKÁ SPOLUPRÁCE BĚHEM VLÁDY KONZERVATIVCŮ	288
6. ZÁVĚR	30
7. SUMMARY	33
8. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	34

1. Úvod

Tématem mé bakalářské práce je vztah Velké Británie a Commonwealthu v letech 1949 až 1956 a jeho význam pro mezinárodní postavení Británie. Koloniální říše byla pro mocenské postavení Británie vždy velmi důležitá, ale jejímu rozpadu už nešlo po druhé světové válce zabránit. Alternativní platformou spolupráce s bývalými koloniemi se tak stal již od vzniku dominií v roce 1931 právě Commonwealth. „Poválečné ekonomické problémy a začínající studená válka přesvědčili Attleeho a jeho kabinet o důležitosti Commonwealthu a vláda hledala způsob jeho posílení a využití jeho strategického a ekonomického potenciálu.“¹

V roce 1949 byl Commonwealth složen z osmi členů, byly to státy Velká Británie, Kanada, Austrálie, Nový Zéland, Indie, Pákistán, Cejlon a Jihoafrická unie. Po vstupu Indie (1947), Pákistánu (1947) a Cejlonu (1948) se radikálně změnil celkový charakter Commonwealthu a vystupňovaly se i rozdíly a napětí mezi členskými státy. Vždyť do té doby byl Commonwealth sdružením států evropského, převážně anglosaského původu, s evropským kulturním dědictvím a angličtinou coby převládajícím jazykem. Tyto tři nové asijské země měly několikanásobně více obyvatel než veškeré bělošské obyvatelstvo Commonwealthu dohromady. Commonwealth se tudíž stal uskupením mnoha ras, kultur i jazyků.²

V následujících odstavcích se objasním, proč jsem si vybrala právě toto časové období ze společné poválečné minulosti Velké Británie a Commonwealthu. Pokud přijmeme rozdělení historie Commonwealthu na „starý“ a „nový“, pak má v historii moderního Commonwealthu, spojeného s dekolonizací, mnohorasovostí, koncem britské dominance, akceptací republikánství, rok 1949 zajištěno přední místo.³ Význačnost spatřuji zejména v londýnské deklaraci premiérů států Commonwealthu z dubna tohoto roku, která umožnila nezávislé Indii setrvat plným členem

¹ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world* s. 63.

² COWEN, Zelman. *The Contemporary Commonwealth : A General View. International Organization*, s. 204.

³ ANONYMOUS. 1949-1999: Fifty years of a renewing Commonwealth. *The Round Table*, s. 1.

Commonwealthu i poté, kdy vstoupila v platnost její republikánská ústava.⁴ Rozhodnutí Indie zůstat v Commonwealthu i jako nezávislá republika se dá považovat za jeden z nejdůležitějších událostí při vytváření moderního Commonwealthu.⁵ Deklarace ohlásila i změnu statutu britského panovníka na hlavu Společenství. Dle Judda se zde naskýtá otázka, zda to byl projev pružnosti a síly ideálu Společenství nebo britského úpadku a slabosti?

Celkově byla deklarace přijata jako triumf. Byla považována za poslední významný formální krok k definici podstaty Commonwealthu a zároveň první krok v novém směru. Deklarace z londýnské konference zmařila myšlenku homogenního Společenství a stanovila zrození „nového“ Commonwealthu. V roce 1949 se začala postupně přehodnocovat role Commonwealthu, až došlo k úplné transformaci Společenství do dnešní podoby.⁶ Téma práce je vymezeno též rokem 1956, neboť Suezská krize odehrávající se v tomto roce byla z mého pohledu významnou krizí, která podstatně ovlivnila postavení Británie v Commonwealthu a tím potažmo i ve světě.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je rozebrat vztah a spolupráci Británie a Commonwealthu a její pozici uvnitř tohoto uskupení především z hlediska vlivu těchto činitelů na snahu Británie udržet si postavení světové velmoci. Mojí hypotézou je, že Británii se přes velké úsilí nepodařilo s pomocí Commonwealthu dosáhnout svých velmocenských ambicí. Snažím se prozkoumat, jak Commonwealth fungoval, jak účinně v něm mohla Británie prosazovat své názory v závislosti na vývoji jejich vztahu a do jaké míry se jí zdařilo využít svého postavení v rámci Commonwealthu pro udržení pozice světové velmoci.

Při zpracování práce jsem kombinovala tematickou a chronologickou metodu. Úvodní kapitola je zaměřena na strukturu Commonwealthu a podstatu jeho fungování během zkoumaného období. V následujících kapitolách se zaměřuji na vývoj spolupráce Británie a ostatních zemí Commonwealthu, kapitoly jsou tematicky členěny dle oblasti

⁴ ANONYMOUS. 1949-1999: Fifty years of a renewing Commonwealth. *The Round Table*, s. 3.

⁵ KITCHEN, Martin. *The British Empire and Commonwealth*. s. 143.

⁶ LLOYD, Lorna. Britain and the transformation from Empire to Commonwealth. *The Round Table : The Commonwealth Journal of International Affairs*, s. 338.

spolupráce uvnitř Společenství na politickou, ekonomickou a vojenskou. Tyto jsou nadále strukturovány zejména podle období dvou hlavních britských politických stran ve vládě. První podkapitola je tedy věnována době vlády labouristů pod vedením Clementa Attleeho od roku 1949 do roku 1951⁷, kdy se konaly britské parlamentní volby, ze kterých vyšla vítězně konzervativní strana premiéra Winstona Churchilla. Konzervativci v čele s Anthony Edenem vyhráli i následující volby v roce 1955, o tomto časovém úseku (až do roku 1956) pojednává podkapitola druhá.

Hlavním problémem při práci s prameny a literaturou byla jejich téměř absolutní absence v českém jazyce. Jedinou publikací, která se touto tematikou zabývá je Hadova *Velká Británie 1945-1964*. Tato však byla vydána v Praze v roce 1965 a je tak nutně poznamenána komunistickou terminologií. Navíc se otázkám Commonwealthu v mnou zkoumaném období Miloslav Had věnuje pouze ve dvou velice stručných kapitolách. Hadova práce je komplexně zaměřena na Velkou Británii a z větší části na vnitropolitický vývoj. Užitečný byl i článek Doc. Hnízda Vznik jihoafrické politiky a britská politika v *Československém časopise historickém* z roku 1983. V díle D. Judda *Impérium: britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti* jsem v podstatě nenašla žádné relevantní údaje.

Dvě základní monografie, ze kterých jsem čerpala mají podobnou strukturu kapitol, alespoň co se týká charakterizace Commonwealthu a způsobů jeho fungování. Jedná se o publikace P.C. Gordon Walkera *The Commonwealth* z roku 1962 a J.D.B. Millera *The Commonwealth in the world* z roku 1965. Jelikož jde v druhém případě již o třetí vydání, můžeme v pracích najít i několik vzájemných odkazů. Z obou děl další čerpají mnou citovaní autoři, jako například L. Lloyd: *Britain and the transformation from Empire to Commonwealth*, *The Round Table* či L.J. Butler: *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*.

Jedním z mých hlavních zdrojů byla právě kniha L.J. Butlera *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*. Butler se zabývá ztrátou světového a imperiálního postavení Británie. Zkoumá proces

⁷ Parlamentní volby se konaly i v roce 1950, kdy se labouristé udrželi ve vládě, ale s většinou pouhých pěti křesel. Tato minimální většina vedla k nestabilnímu postavení vlády a volbám o pouhý rok později.

dekolonizace a vývoje Commonwealthu na pozadí změn v mezinárodních vztazích a britské vnitropolitické situace. Butlerova monografie je nejnovější prací, ze které jsem ve větší míře čerpala. Je v ní dobře patrný nadhled získaný odstupem téměř padesáti let. Stejný fakt se dá vysledovat v citovaném periodickém tisku z 90.let, na rozdíl od autorů z let 50. a 60. Tento odstup zapříčiňuje realističtější vnímání skutečného významu událostí v kontextu mezinárodního dění.

Nejvíce citovaných článků pochází z periodika *The Round Table*, založeného v roce 1910, který je nejstarším britským časopisem zabývajícím se mezinárodním děním. Jeho hlavním zaměřením jsou právě záležitosti současného Commonwealthu a jeho historie.

2. Struktura a instituce Commonwealthu

Co vlastně znamenal v letech 1949 a 1956 pojem Commonwealth? Bylo to volné sdružení suverénních nezávislých států.⁸ Jak na jedné z konferencí Commonwealthu kanadský premiér St.Laurent poznamenal: „Commonwealth není politický celek. Není to aliance. Nemá žádnou společnou politiku. Národy Commonwealthu přijímají svá vlastní rozhodnutí v politických záležitostech a nikdo z nich není připraven vzdát se tohoto práva“.⁹

Společenství národů nemělo, stejně jako Británie, psanou ústavu, důkazem jeho existence byly jeho instituce. Všechny však byly velice nestálé a podřízené požadavkům členských zemí. Významným znakem institucí byla též malá závaznost jejich rozhodnutí, která se vyskytovala zejména ve formě konvencí spíše než v podobě zavazujícího práva. Commonwealth tak nefungoval kvůli určitým zákonům a institucím, ale hlavně díky vůli svých členů.¹⁰

2.1 Koruna

Rok 1949 byl důležitým mezníkem ve vývoji novodobého Commonwealthu. Od tohoto roku postupně docházelo k rozsáhlým změnám

⁸ GORDON WALKER, Patrick Christien. *The Commonwealth*, s. 190.

⁹ *Documents and speeches on British Commonwealth Affairs 1931-1952*, s. 1210.

ve struktuře Společenství a v jeho institucích. Na jeho charakteru se začínal projevovat vliv nových členských států (Indie, Pákistánu, Cejlonu), které získaly samostatnost po druhé světové válce. Z nich nejvýrazněji ovlivňovala tento vývoj bezesporu Indie.

K významnému kompromisu v otázce uspořádání Commonwealthu došlo po rozhodnutí indické vlády přijmout republikánské státní zřízení. Britská labouristická vláda nechtěla, aby došlo ke stejnému vývoji, jako tomu bylo v případě Barmy, která v roce 1948 získala nezávislost, ale nestala se členem Commonwealthu. V té době nebylo možné, aby byl členem stát, který má státní zřízení republiku, takovéto členství by bylo v rozporu s konstitučními principy¹¹. Přetrhat další svazky s bývalou *perlou impéria* by bylo pro Británii mnohem bolestivější než kompromis, na který přistoupila: státy Společenství opustily rigiditu pravidla *pouta Koruny*¹², které do té doby spojovalo členské státy a panovnice Velké Británie byla místo toho přijata za symbol a „hlavu Společenství“¹³, čímž bylo zachováno formální spojení členů v její osobě a Indie tak zůstala plnoprávným členem.

Aby mohl být zachován Commonwealth jako specifické uskupení v mezinárodních vztazích, začalo se používat nové označení: „svobodné sdružení nezávislých členských národů“¹⁴. Tato nová interpretace Westminsterského statutu¹⁵, který zavazuje k poddanosti vůči *Koruně*, znovu dokázala, jak nepostradatelná v té době pro Británii a Společenství národů Indie byla.

Koruna neměla v podstatě žádné pravomoci ani se s touto funkcí nepojila žádná určitá činnost. Stejně tak královna, resp. král neměla ministry, kteří by jí radili. Panovnice neměla v této pozici „žádné funkce, měla pouze určitý status“¹⁶ – být symbolem Commonwealthu. Stěžejním

¹⁰ MILLER, John Donald Bruce. *The Commonwealth in the world*, s. 56.

¹¹ HNÍZDO, Bořivoj. Vznik jihoafrické politiky a britská politika. *Československý časopis historický*, s. 180-181.

¹² Britský král, resp. královna, musel být panovníkem ve všech členských státech Commonwealthu, které tudíž musely být monarchiemi.

¹³ HAD, Miloslav. *Velká Británie 1945-1964*, s. 140.

¹⁴ Tamtéž, s. 140.

¹⁵ Westminsterský statut z roku 1931 byl základním dokumentem Britského Commonwealthu. Od jeho přijetí byla dominia (v té době Kanada, Austrálie, Irsko, Nový Zéland a Jihoafrická unie) plně autonomní v domácí i zahraniční politice, zůstala však nadále spojena loajalitou vůči *Koruně* a volně sdružena v Britském společenství národů.

¹⁶ GORDON WALKER, Patrick Christien. *The Commonwealth*, s. 185.

významem byla existence její osoby, neboť nedisponovala svrchovaností nad státy a pouhým jejím uznáváním byla dávána najevo existence Společenství jako celku. Druhou rolí *Koruny*, kterou královna plnila, bylo postavení ústavní panovnice v monarchiích Commonwealthu. Královna panovala, ale fakticky nevládla. V jednotlivých státech byla zastupována generálními guvernéry, které jmenovala na doporučení tamních ministrů.¹⁷

2.2 Práva členů

Další institucí bylo právo členů do Commonwealthu vstoupit či z něj naopak svobodně vystoupit, jak provedlo například Irsko v roce 1949¹⁸. Nebudu se zde však tímto právem zabývat, neboť zkoumám období specifické právě tím, že během něj k žádnému vstupu ani odchodu zemí ze Společenství nedošlo. Právo rozhodovat se nezávisle v jednotlivých otázkách politiky, i například v případě vyhlášení války, náleželo též do rukou členských zemí.¹⁹ Toto právo úzce souvisí i s charakterem konzultací a konferencí, jak je uváděno v následujících kapitolách.

2.3 Konzultace

Nejprve je nutné definovat, co konzultace v tomto případě znamenají. S vývojem vztahů mezi Velkou Británií a jejími bývalými koloniemi docházelo i k vývoji významu tohoto pojmu. Nejvyšší úroveň konzultací se sestávala ze setkání předsedů vlád a systému vysokých komisařů, na nižší úrovni to byla například jednání ministrů financí, obrany a dalších. Vcelku zahrnoval termín „konzultace“ veškeré výměny názorů a informací mezi vládami členských zemí. Z oficiální definice rámce a charakteru konzultací vyplývá i poměrně velký důraz na jejich negativní znak – nemohly nijak zavazovat suverénní státy, které se jich účastnily.²⁰

K tomuto principu se navíc přidalo propojení systému státní správy – členové měly sklon organizovat ji dle vzoru Velké Británie, čímž se

¹⁷ MILLER, John Donald Bruce. *The Commonwealth in the world*, s. 57.

¹⁸ Irsko z Commonwealthu sice vystoupilo, ale zůstalo na Británii ekonomicky závislé a členem imperiálního preferenčního systému a šterlinkové oblasti.

¹⁹ COWEN, Zelman. *The Contemporary Commonwealth : A General View. International Organization*, s. 205.

²⁰ GORDON WALKER, Patrick Christien. *The Commonwealth*, s. 238.

řízení států Commonwealthu stalo ještě podobnějším a zároveň rozdílnějším od ostatních zemí.²¹ Cílem bylo vytvořit důvěrný vztah mezi vládami Commonwealthu, který se lišil nejen v míře, ale i druhu od kontaktů s jakoukoliv jinou, dokonce velmi přátelskou, zahraniční vládou.²²

Zejména na počátku padesátých let si britská vláda nepřála angažovat se v zahraniční politice, nebyla-li daná otázka schválena zámořskými dominii. Budování vlastních zahraničních politik jednotlivými státy vedlo k postupnému upouštění od této praxe. Zůstávalo však předpokladem informovat se vzájemně o svých politikách.

Australský premiér Sir Robert Menzies se o konzultacích vyjádřil takto: „Nejsem šouravý kritik, ale navrhol bych, aby byl následující text tučně vytištěn na každém ministerstvu v Londýně, Novém Dillí, Canbeře a v ostatních sídlech vlád - 'Ovlivní rozhodnutí, které dnes zvažují, kterýkoli jiný národ Commonwealthu? Pokud ano, informoval či konzultoval jsem jej?'“²³ Až do Suezské krize bylo obvyklé, že se státy o svých záměrech informovaly, navzdory tomu, že s některými plány nesouhlasily.

Jak Miller uvádí, toto platilo i pro Velkou Británii, ačkoliv ta se necítila být zavázána akceptovat jakékoliv rady, které by mohla na oplátku obdržet. V tomto smyslu se vyjádřil i tehdejší premiér Attlee s konstatováním, že dominia se chovají stejně.²⁴ Naskýtá se otázka, jak si britská vláda představovala, že bude ovlivňovat rozhodnutí ostatních vlád Commonwealthu a tím podporovat své politické cíle, když odmítala alespoň částečnou závaznost doporučení z druhé strany. Britští premiéři z řad konzervativců princip konzultací sice nezavrhovali, ale Suez ukázal, že mohlo-li konzultování ostatních členů ohrozit naplánovanou akci, například zpožděním či únikem informací, šla tato povinnost stranou.

²¹ GORDON WALKER, Patrick Christien. *The Commonwealth*, s. 243.

²² Tamtéž, s. 246.

²³ MENZIES, Robert. The ever changing Commonwealth – need for new forms of consultation. *The Times*. 12.6. 1956; citováno dle: MILLER, John Donald Bruce. *The Commonwealth in the world*, s. 64.

²⁴ MILLER, John Donald Bruce. *The Commonwealth in the world*, s. 64.

2.4 Vysocí komisaři

Význačnou roli v průběžném procesu konzultací hráli vysocí komisaři, kteří byli velvyslanci jednoho člena Commonwealthu k druhému. Od roku 1948 měli velvyslanceké přednostní právo a od roku 1952 plnou diplomatickou imunitu. V Londýně se představitelé členských zemí stýkali se státním tajemníkem pro záležitosti Commonwealthu a nepřímo i s představiteli různých ministerstev britské vlády. Jelikož především vztahy s Británií byly pro jednotlivé země v rámci Společenství zásadní, měli jejich vyslanci v Londýně často zvláštní postavení.²⁵

2.5 Konference předsedů vlád Commonwealthu

Setkání předsedů vlád byla „životní mízou“ Commonwealthu. Lišila se od ostatních summitů svojí neformálností.²⁶ Byla přímými následovníky Imperiálních konferencí, i když neměla stejnou tradici ani v pravidelnosti, ani v rozhodovacích pravomocích. Konala se pouze tehdy, když k nim byl podle předsedů vlád vhodný čas. V období, na které se zaměřuji, pořádala britská vláda konference v letech 1949, 1951, 1953, 1955, 1956. Tato častá konání mohou být přičtena tlaku politických událostí ve světě a přáním britské vlády mít se zeměmi Commonwealthu intenzivní kontakt. Prostřednictvím těchto schůzek nejvyšší představitelé členských států světa dokazovali, že Společenství bylo stále živé a že si ho cenili. Podle tradice předsedal neveřejným setkáním britský premiér. Premiéři při svých jednáních²⁷, narozdíl od Imperiálních konferencí, „stěží o něčem rozhodovali“²⁸. Nevydávali žádné oficiální zprávy, pouze komuniké, která společně s informacemi šířenými jednotlivými delegacemi dávala tušit, co bylo na programu. Měl-li však Commonwealth nějaké vedení či orgán vytvářející politiku, byl ztělesněn právě těmito setkáními. Před zahájením jednání si účastníci sdělovali postoje svých vlád k jednotlivým tématům dne

²⁵ Jako názorný příklad slouží Austrálie, kde byl vysoký komisař přímo zodpovědný premiérovi a byl jím osobně vybírán.

²⁶ SOBHAN, Farooq. *The Commonwealth at the turn of the century. The Round Table*, s.1.

²⁷ Tato jednání na nejvyšší úrovni nebyla oficiálně nazývána konferencemi, ale pouze setkáními.

²⁸ MILLER, John Donald Bruce. *The Commonwealth in the world*, s. 68.

a měl-li některý z nich námitku, sporná otázka se oficiálně neprojednávala. Na konferencích také nemohla být přijímána rozhodnutí, která by byla závazná pro všechny členy, byl tak respektován princip suverenity.

3. Politická spolupráce a konference předsedů vlád

Commonwealthu

3.1 V době labouristické vlády

V letech 1949-1951, kdy vládli labouristé, se konaly dvě konference pod záštitou britské vlády, která upřednostňovala neformální jednání, bez zbytečné administrativy. Jak prohlásil premiér Attlee: „Podstatou konference Společenství je podle mého výměna názorů a osobní kontakty“.²⁹

Pro Attleeho a jeho kolegy bylo klíčovým bodem k udržení velmocenského postavení Británie získat spolupráci Commonwealthu v oblasti obrany, diplomacie a ekonomické politiky. Jejich vizí bylo rozšiřující se mnohorasové uskupení, úzce napojené na Británii jak politicky a strategicky, tak i ekonomicky. Zároveň by však bylo dostatečně přizpůsobivé, aby se mohlo stát nástrojem k uskutečňování plánů Británie v moderním světě.³⁰

Bylo nezbytné posílit již existující vztahy se „starými“ členy Commonwealthu, krom toho by měl být Commonwealth schopen přijmout bývalá závislá území s tím, jak se budou stávat samostatnými. Začlenění Indie a Pákistánu do Společenství tak bylo zlomovým okamžikem, který vytvořil z mnohorasovosti Společenství realitu.³¹

Stejně tak důležité bylo udržet v Commonwealthu Indii, i když se rozhodla pro republikánské státní zřízení. Tento záměr však vyvolal dilema uvnitř vlády i mezi stávajícími členy Společenství. Někteří se obávali, že naznačovaná změna postavení *Koruny* jako pojítka Commonwealthu by oslabil vztahy mezi tradičními členskými zeměmi. Z druhé strany

²⁹ HAD, Miloslav. *Velká Británie 1945-1964*, s. 139.

³⁰ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 67.

zaznívaly názor, že Commonwealth by mohl prospěšně ovlivňovat mladou Indii a že ztráta Indie by také ovlivnila prestiž Británie.³²

Ve dnech 20.-28. dubna 1949 se v Londýně konala první konference premiérů Commonwealthu za vlády labouristů. Zabývala se zejména ústavní otázkou Commonwealthu spojenou s přechodem Indie na republiku, která byla v té době tak aktuální. Londýnská deklarace o Indii byla klíčovým momentem, protože podstatně pozměnila, z hlediska věrnosti vůči Koruně, nejednoznačnou formulaci týkající se statusu Dominií načrtnutou v Balfourově deklaraci z roku 1926, později upravenou ve Westminsterském statutu roku 1931. Výsledkem byla nová definice podle které se král stal „hlavou Commonwealthu“.

Politicky to znamenalo, že členství nezávislé Indie v Commonwealthu nebude krátkodobou záležitostí, ale základní oporou a snad i trvalým rysem jeho budoucnosti. Král Jiří VI. se nechal premiérem Attleem přesvědčit o vhodnosti přijetí Indie jako republiky, ale zároveň vyjádřil naději, že republik nebude přijato o mnoho více. „Na naléhání Pákistánu však Indie nebyla považována za výjimečný případ a bylo logicky předpokládáno, že by se ostatním státům dostalo stejného zacházení.“³³ Tato deklarace, ačkoliv se neobešla bez kritiků, byla obecně považována za triumf státnictví Commonwealthu. Lester Pearson, tehdejší kanadský ministr zahraničních věcí tehdy poznamenal, že „rasová, kulturní pestrost a rozmanitost tradic neoslabuje sílu našeho nového a většího Commonwealthu“, protože „v různorodosti, svobodě a ve svobodné vůli spolupracovat se nachází jeho síla“.³⁴

Dle Butlera však přesto Commonwealth zůstal seskupením, jehož členové měli nápadně málo společného kromě jejich spojení s Británií. A byl to právě Londýn, který zaujímal klíčovou pozici v rozhodování o tom, kdo se mohl stát členem a kdo ne.³⁵

³¹ Tamtéž, s. 67.

³² BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 67.

³³ LLOYD, Lorna. Britain and the transformation from Empire to Commonwealth. *The Round Table : The Commonwealth Journal of International Affairs*, s. 338.

³⁴ ANONYMOUS. 1949-1999: Fifty years of a renewing Commonwealth. *The Round Table*, s.3.

V listopadu téhož roku se v Canbeře odehrálo neformální setkání představitelů Velké Británie, Austrálie a Nového Zélandu. Celá konference měla silný protikomunistický nádech, jednalo se o uznání Čínské lidové republiky, situaci v jihovýchodní Asii i o přípravě na mír s Japonskem.

V lednu 1950 se konala v Colombu konference ministrů zahraničních věcí, jež v podstatě navázala na setkání v Canbeře. Tématem byl zejména boj proti komunismu v jihovýchodní Asii na pozadí vítězství čínské revoluce. Australský ministr zahraničí Spender zde vystoupil s konkrétním návrhem programu ekonomické pomoci členským státům z jihovýchodní Asie. Konference dala vznik plánu Colombo, který byl postupně dotvořen na šestiletý plán (1951-1957) pomoci Indii, Pákistánu a Cejlonu³⁶ ve formě financování výrobních programů vlád v hodnotě celkem 1 868 miliónů liber. Úspěch tohoto plánu byl poněkud zmařen přesvědčením britské vlády chránit libru. Například Ceylon (a několik dalších kolonií), který měl dolarové přebytky, byl nucen je odevzdat do dolarových rezerv, aby mohly být utraceny Británií a ostatními členy šterlinkové oblasti. To pro něj bylo samozřejmě značně nevýhodné. Plán se také spoléhal na finanční podporu Spojených států, které to však odmítly, neboť akci vyhodnotily jako protijdoucí k Trumanově doktríně v dané oblasti³⁷. Přesto byl Colombský plán důležitým faktorem ekonomického života pro upevňování vztahů s novými asijskými členy Commonwealthu. Jeho význam spočíval v porozumění problémům rozvojových zemí a také v jeho orientaci na svépomoc a zároveň vzájemnou spolupráci dárců a příjemců pomoci.³⁸

Konference v roce 1951 se odehrávala na pozadí eskalujícího konfliktu v Koreji, ke kterému se vztahovalo i vydané komuniké – zdůrazňovalo potřebu udržení míru, uklidnění situace na Dálném Východě. V otázce Blízkého Východu se předsedové vlád shodli na nutnosti zachování stability tohoto regionu jako klíčové oblasti zájmu zemí

³⁵ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s.67.

³⁶ Ze zemí mimo Commonwealth se účastnily protektoráty na území dnešní Malajsie a Bornea.

³⁷ HAD, Miloslav. *Velká Británie 1945-1964*, s. 141.

³⁸ COWEN, Zelman. *The Contemporary Commonwealth : A General View. International Organization*, s. 216-217.

Commonwealthu. Měla však například Kanada opravdu životní zájem na Blízkém Východě? Konference se pozitivně vyjádřila o vývoji v západní Evropě, což znamená de facto včetně schválení řešení německé otázky.³⁹ Na této konferenci byl též patrný vzrůstající vliv indické politiky neangažovanosti, která se v Commonwealthu začala projevovat. Zřejmě to bylo zejména v deklaraci, která zdůrazňovala nutnost zachování míru.⁴⁰

3.2 Za vlády konzervativců

Návrat konzervativců k vládě po mimořádných parlamentních volbách v říjnu 1951 znamenal novou snahu o posílení britského vlivu v mezinárodních vztazích. Pro Churchilla samotného to znamenalo prosazování politické strategie o třech cílech, kterou na začátku 50.let zpopularizoval jako teorii *tří překrývajících se, navzájem závislých kruhů*⁴¹, kde dominantní postavení měl mít Commonwealth a vztahy Velké Británie k jeho členům. Nejdůležitějším cílem bylo udržet pohromadě impérium a Commonwealth, jejichž existence dosud tvořila jádro britských nároků na status světové velmoci.⁴²

V politice se Churchillova vláda zaměřila na posílení spolupráce s tzv. bílými dominii. Co se týkalo „spolupráce s Austrálií a Novým Zélandem, byla pro konzervativce usnadněna již porážkou labouristů v těchto zemích v roce 1949 a stykům s Kanadou napomohlo zhoršení kanadsko-amerických vztahů po hospodářské krizi 1953-1954.“⁴³ Zároveň se ale začaly prohlubovat názorové rozdíly mezi Indií a později Cejlou na jedné straně a ostatními členskými státy Společenství, které se později zapojily do vojenských operací v Koreji, na straně druhé. Na komuniké

³⁹ HAD, Miloslav. *Velká Británie 1945-1964*, s. 143.

⁴⁰ Tamtéž, s. 141-142.

⁴¹ Británie měla mít v těchto *třech kruzích* specifickou pozici díky vlivu a postavení v každém z těchto kruhů, které měly záviset na roli, kterou hrála v těch dvou ostatních. Kromě výše uvedeného bylo dalším úsilím zachování dobrých vztahů s anglicky mluvícími zeměmi s velkým důrazem na zvláštní vztahy se Spojenými státy. A také snaha podporovat integraci v západní Evropě, ovšem bez toho, aby se sama Británie do procesu hlouběji zapletla.

⁴² BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s.97.

⁴³ HNÍZDO, Bořivoj. Vznik jihoafrické politiky a britská politika. *Československý časopis historický*, s. 184-185.

z konferencí byl zřetelný čím dál větší neúspěch britské vlády prosadit svoji zahraniční politiku⁴⁴.

Commonwealth v očích britské vlády však nadále zůstával základním kamenem britského globálního systému moci a vlivu. Bylo samozřejmé, že až se britské kolonie v pravý čas osamostatní, měly by se rozhodnout pro vstup do Commonwealthu.⁴⁵ Tímto se opět ukázala jasná kontinuita britské politiky před a po roce 1951 – celkovým úkolem koloniální politiky nadále zůstávala samospráva uvnitř Commonwealthu. Ministři ji považovali za způsob uchování imperiálního vlivu využívající nové prostředky. Druhá možnost – nechat kolonie vzdálit se z britského vlivu bylo považováno za hrozbu britskému mezinárodnímu hlasu.

Na začátku vládního období se někteří imperiálně smýšlející členové vlády včetně Churchilla obávali, že nový přírůstek do Společenství by nevyhnutelně změnil jeho charakter. Tyto pochybnosti byly posilovány průběhem dekolonizace v jižní Asii za doby vlády Clementa Attleho, zejména posunem Indie směrem k politice nezúčastněnosti a republikánství. Na druhou stranu přetrvávající úzké vztahy Indie s Británií pomohly vyvážit zájem Spojených států v Pákistánu.⁴⁶

V prvních letech vlády soustředili ministři svoji pozornost na budoucí rozvoj Commonwealthu, což bylo způsobeno vidinou nezávislosti Súdánu. Vznikla komise, která měla prozkoumat otázku členství v Commonwealthu a jejímiž členy byli lord Swinton, lord Salisbury a ministr kolonií, Oliver Lyttelton. Lord Salisbury vyjadřoval silné pochybnosti o připravenosti některých zemí pro vstup do organizace, kvůli jejich politické a národní vyspělosti, kterou zpochybňoval. Podle něj vstup asijských dominií značně změnil vztahy uvnitř Commonwealthu, narušil důvěru, která dříve mezi členy existovala. Tyto názory našly ohlas u některých starších členských zemí. Například australský premiér Robert Menzies vyzdvihoval zásadní význam „věrnosti vůči *Koruně*“⁴⁷ a tudíž byl

⁴⁴HAD, Miloslav. *Velká Británie 1945-1964*, s. 218.

⁴⁵BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s.101.

⁴⁶Tamtéž, s. 102.

⁴⁷The common allegiance to the British Crown.

znepokojen oslabujícím vlivem, který měl výskyt republikánství uvnitř Commonwealthu.

Někteří ministři si tento vývoj zřejmě vysvětlovali jako nebezpečí desintegrace Společenství a ztráty britské kontroly a začali se zajímat o myšlenku vytvoření různých úrovní členství v Commonwealthu. Lord Swinton, který zastával tradiční charakter Společenství a nechtěl ztratit Jihoafrickou unii jako člena, se zejména snažil prozkoumat možnost „juniorského“ členství, při kterém by Británie zůstala zodpovědná za obranu a zahraniční politiku. Idea Commonwealthu s dvojitým členstvím, které by bylo nastaveno tak, aby ochraňovalo výjimečné pouto typicky „britských“ členů, se po jednáních ukázala jako neproveditelná. Status juniora by státy, kterým by byl nabídnut, nevyhnutelně odmítly a mohlo by dojít k jejich úplnému odchodu. Sir Norman Brook, tajemník vlády, pragmaticky poznamenal, že Londýn bude muset připustit, že se Commonwealth vyvíjí v nehierarchickou, převážně nebělošskou organizaci.⁴⁸

Dalším tématem ve vztazích Commonwealthu, které se dostalo v tomto období na povrch, byla otázka imigrace mezi zeměmi Commonwealthu, zejména pak imigrace do Británie. Churchill se v roce 1952 osobně dožadoval zprávy o problému imigrace do Británie. Brzy nato se otázka imigrace stala rozvratným tématem ve vládě. Někteří ministři, jako například R.A. Butler, byli ve svých postojích zřetelně liberální, zatímco jiní předpovídali volební problémy, pokud bude imigrace takto neomezeně pokračovat. Někteří vyzdvihovali ekonomické výhody imigrace vzhledem k nedostatku pracovních sil v některých odvětvích hospodářství, zatímco z druhé strany se ozývaly obavy o nepřipravenou domácí společnost. Ve většině zemí Commonwealthu převládalo stanovisko proti volnému pohybu migrantů.

V průběhu vlád Churchilla a Edena zůstala problematika imigrace do Británie nevyřízená. Ministři se zdržovali zavedení legislativy založené na otevřeně rasových měřítkách a snažili se najít způsob, kterým by omezili množství imigrantů z Indie a Pákistánu a zároveň neznevýhodnili

⁴⁸ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s.102.

přistěhovalce ze starších částí Commonwealthu. V podstatě se těmto složitým politickým otázkám jednoduše vyhnuli.⁴⁹

Na první konferenci za vlády konzervativců v červnu 1953 se jednalo o situaci na Blízkém a Středním Východě a o Evropském obranném společenství. V prohlášení nebyla vůbec zmíněna podpora britské politiky v této oblasti a v otázce EOS vyjádřily všechny státy podporu vzniku této organizace.

Konference v roce 1955 (31. ledna - 8. února) vyjádřila přání zmírnit mezinárodní napětí a podporovat mírová řešení. Poprvé se ve větší míře na konferenci ministerských předsedů vyskytla otázka odzbrojení. Premiéři vyjádřili silné znepokojení nad atomovými zbraněmi a následky jejich použití a vyslovili se pro účinné odzbrojování.

Konference 28. června – 6. července 1956, která se konala opět v Londýně, byla poslední před krizí v Suez. Britská vláda zde znovu nedokázala prosadit do závěrečného komuniké vyjádření podpory pro svou zahraniční politiku, tentokrát ohledně Kypru. Na pořad jednání přišly další otázky mezinárodní politiky, vztahu k Sovětskému svazu a všeobecného odzbrojování. V komuniké se projevil všeobecně podporovaný protisovětský kurz, byly v něm obsaženy i zmínky o západoevropské integraci. Té však Velká Británie nepřiznávala perspektivní budoucnost. Oslabení vlivu Británie na země Commonwealthu lze demonstrovat na rozhodnutí cejlonské vlády převzít námořní základnu Británie. Premiérka Cejlonu Bandaranaike se sice zavázala k dodržování neutrality, i přesto tím došlo k ohrožení mocenských zájmů Británie v Indickém oceánu.⁵⁰

Suezská krize v roce 1956 byla často líčena jako kritický bod v dějinách zahraničních vztahů Británie a jejího postavení imperiální velmoci. Nebudu se zde zabývat jejími příčinami a průběhem, pouze naznačím, jaké měla důsledky pro Británii v jejím vztahu ke Commonwealthu, potažmo s ním spojeným postavením světové mocnosti.⁵¹

⁴⁹ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 104.

⁵⁰ HAD, Miloslav. *Velká Británie 1945-1964*, s. 221.

⁵¹ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 131.

Jak podotýká Butler, invaze byla celkově kontraproduktivní, kromě dalšího vlivu v mezinárodní sféře, také odhalila vážné napětí uvnitř Commonwealthu, který se během krize podle tajemníka vlády stal zřetelně „rozkolísaným“.⁵²

Zatímco Jihoafrická unie zůstala rezervovaná, Austrálie spolu s Novým Zélandem poskytla Británii silnou diplomatickou podporu. Premiér Austrálie Menzies se dokonce pokusil obhajovat britskou akci na základě toho, že okolnosti neumožnily jiný způsob jednání a že události odehrávaly příliš rychle na to, aby bylo možné použít obvyklé postupy.⁵³ Z asijských členů byla obzvláště nepříjemná reakce Indie, jejíž premiér Nehru veřejně odsoudil Edenovo jednání a stranění Egyptu. Kanada, která silně podporovala OSN a nepříliš užívala Suezský kanál, byla znepokojena důsledky britské akce pro vztahy Commonwealthu. Z pragmatických i etických důvodů,⁵⁴ byla kanadská vláda konsternována chováním Británie⁵⁵ a vyjádřila názor, že chování Británie ohrozilo existenci Commonwealthu.

Bylo to jasným znakem, že jakékoli opakování jednostranné akce Velké Británie v takovém rozsahu a se srovnatelnými důsledky by dovedla Commonwealth nejméně na pokraj rozpadu.⁵⁶ Premiér Eden se ke zděšení Ministerstva pro záležitosti Commonwealthu záměrně vyhnul konzultacím s ostatními členy Commonwealthu, jak by se dalo očekávat v takové krizi. Ačkoliv starší členové byli průběžně informováni na neformální úrovni, nekonalo se žádné nouzové setkání předsedů vlád zemí Commonwealthu. Přestože žádná země Commonwealth kvůli Suez neopustila, krize nevyhnutelně poškodila křehký vztah Společenství a dokonce vznesla otázky o jeho budoucnosti.⁵⁷

⁵² BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 132.

⁵³ COWEN, Zelman. *The Contemporary Commonwealth : A General View. International Organization*, s. 210.

⁵⁴ Zde je nutné podotknout, že se Kanada neúnavně snažila o navázání vztahů s neangažovanými státy a byla neúspěšně vtahována do užších bezpečnostních svazků s Washingtonem.

⁵⁵ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 133.

⁵⁶ COWEN, Zelman. *The Contemporary Commonwealth : A General View. International Organization*, s. 210.

⁵⁷ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 133.

3.3 Vliv vztahu Británie ke Commonwealthu na postoj vůči Evropě

Britská náklonnost vůči Commonwealthu a její „globalistický“ postoj zapříčinil vážné následky pro její vztahy s Evropou. Důvěra premiéra Attleeho a jeho ministrů v Commonwealth jako bariéru proti komunistické expanzi a jejich touha udržet a zlepšit vztahy Společenství zapříčinila jejich neochotu zapojit se do prosazování politické a ekonomické integrace Evropy. Závazky vůči Evropě byly chápány jako neslučitelné s širšími zájmy Británie v Commonwealthu, bylo tudíž nutné se jim vyhnout. Tyto názory byly zesíleny tehdejšími prioritami britské vlády, které se zakládaly na předpokládané důležitosti Commonwealthu a šterlinkové oblasti. Ke konci vlády labouristů se zdála prospěšnost této orientace potvrzená, neboť šterlinková oblast se stala cílem asi poloviny britského exportu.⁵⁸

Během 50.let nevypadal žádný důvod tak přesvědčivě, aby hlouběji vtáhnul Británii do záležitostí kontinentální Evropy. Obrana Evropy byla samozřejmě jednou ze strategických priorit Británie, byla však zaopatřena jejím členstvím v Severoatlantické alianci. A ačkoliv byla britská vláda zejména z důvodů prevence konfliktu mezi Německem a Francií a přípravy na odpor sovětské expanzi příznivě nakloněna krokům k větší ekonomické a vojenské integraci v západní Evropě, neměla potřebu zapojit se do tohoto trendu. Obávala se, že příliš úzké spojení s Evropou by mohlo podkopat její širší globální cíle – udržení anglo-amerického zvláštního vztahu a vazby na Commonwealth. Když byla Británie pozvána k jednáním o Společném trhu v roce 1955, bylo Ministerstvo pro záležitosti Commonwealthu jednou z institucí, která se postavila proti z důvodu velkých ekonomických závazků mimo Evropu. Británie se tak stále snažila ochránit preferenční systém zahrnující země Commonwealthu a impéria. Lpění na imperiálních preferencích nebylo zřejmě tolik založené na přesvědčení, že poskytovalo lepší alternativu k ekonomické integraci do

⁵⁸ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 69.

Evropy, ale na jejich politickém významu, který symbolizoval britský zahraniční vliv.⁵⁹

4. Ekonomická spolupráce Commonwealthu

V této kapitole se budu zabývat ekonomickou spoluprací Británie se zeměmi Commonwealthu, kde nejdůležitějším rámcem spolupráce byl šterlinkový blok. Je zřejmé, že se některé z těchto záležitostí dotýkaly i koloniálních zemí, ne pouze výlučně států Commonwealthu. Proto budu v textu u daných případů zmiňovat i země impéria, ačkoliv jsou tyto pro téma práce irelevantní.

4.1 Imperiální preference

Systém imperiálních preferencí vznikl již v roce 1932 jako reakce na světovou ekonomickou krizi. Jeho účelem bylo stimulovat obchod uvnitř Commonwealthu na základě dohod, podle nichž se na dovoz ze zemí Commonwealthu vztahovaly nižší, výhodnější cla než jaká byla uvalena na dovoz z cizích zemí. Zastánci imperiálních preferencí doufali, že vznikne díky nim vznikne soběstačný obchodní celek, který by byl díky dovozním clům chráněný před zahraniční konkurencí. Británie měla samozřejmě stát v centru tohoto systému.⁶⁰

Tato představa se však značně lišila od skutečnosti. Systém imperiálních preferencí totiž postrádal společnou ekonomickou či ideologickou shodu mezi členskými státy. Ani nebral v úvahu, že státy Commonwealthu potřebovali otevřít své trhy světovému obchodu, spíše než je držet uzavřené prostřednictvím imperiálních preferencí, ani se nepřizpůsobil obecnému poválečnému trendu, podle kterého se upouštělo od protekcionistických opatření a rozvíjel se volný obchod.⁶¹

Soustava preferencí byla narušována britskou potřebou dovozních kvót, aby ochránila šterlinkové rezervy a zároveň inflace snižovala zisky

⁵⁹ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 130-131.

⁶⁰ LLOYD, Lorna. *Britain and the transformation from Empire to Commonwealth. The Round Table : The Commonwealth Journal of International Affairs*, s. 345.

⁶¹ Tamtéž, s. 346.

ostatních států Commonwealthu z exportování do Británie. Navíc Kanada jako jeden z důležitých členů Commonwealthu nebyla se systémem úzce spjata, neboť byla členem dolarové spíše než šterlinkové oblasti. Také složení obchodních transakcí se posunovalo od preferenčních komodit směrem k nezáhodněnému zboží. V letech 1949 a 1951 došlo k všestrannému zmírnění některých tarifů na oplátku za to, že ubylo množství preferencí. V 50. letech tudíž došlo k velkému narušení účinnosti imperiálních preferencí.⁶²

V prosinci roku 1951 se představitelé Commonwealthu shodli na tom, systém imperiálních preferencí nemá v podstatě budoucnost a rozhodli se pro liberalizaci trhu. „Faktem bylo, že imperiální preference jako systém měly velmi nejistý základ.“ Původní dohody z Ottawy z roku 1932 měly za úkol vypořádat se s problémy způsobenými ekonomickou krizí, nebyly dlouhodobým projektem. Z ekonomického hlediska byly tehdejší dohody hlavně dočasným prostředkem a politické okrasy neměly samy o sobě prakticky žádný význam. Když se všeobecné směřování obrátilo proti protekcionismu, byl preferenční systém pozvolna rozpuštěn, což začalo být jasné už v roce 1952.⁶³

4.2 Šterlinková oblast⁶⁴

Jako spásné východisko z kritické ekonomické situace v poválečných letech se Británii jevilo zaměřit se na šterlinkovou oblast, jež byla tvořena zejména zeměmi Commonwealthu. S její pomocí Velká Británie, která spravovala zlaté a dolarové rezervy celé oblasti, připoutala k libře šterlinků řadu zahraničních měn a upevňovala svoji pozici na světovém trhu.⁶⁵ V tomto ekonomickém systému mohli členové mezi sebou obchodovat bez omezení, avšak vnější trh, zejména se zeměmi dolarové oblasti, byl silně regulován. Tento systém se (stejně jako za války) stal

⁶² LLOYD, Lorna. Britain and the transformation from Empire to Commonwealth. *The Round Table : The Commonwealth Journal of International Affairs*, s. 346.

⁶³ Tamtéž, s. 347.

⁶⁴ Šterlinková oblast se skládala ze států, které prováděly vzájemné finanční transakce v librách a ve stejné měně si uchovávaly většinu svých měnových rezerv. Mezi členy neexistovala žádná omezení směny. Británie byla členem a zároveň bankéřem této oblasti.

⁶⁵ TÍKAL, Svatopluk. *Ekonomický vývoj Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku v poválečném období*, s. 124.

mechanismem pro získávání dolarových zdrojů od zemí Commonwealthu a impéria a pro jejich následné shromáždění do společných rezerv a přerozdělování. Šterlinková oblast a systém imperiálních preferencí tak byly díky poválečným ekonomickým problémům Británie na nějakou dobu vzkříšeny.

Tento relativně uzavřený systém přinášel Velké Británii řadu let velké ekonomické výhody a podle vyjádření britského ministra pro záležitosti Commonwealthu se postupně stal nejdůležitějším poutem, které udržovalo po válce značně labilní Společenství pohromadě. Británie především získala rozsáhlá odbytiště bez ohledu na snižující se konkurenceschopnost jejího průmyslu a též jí zajišťovalo levné zdroje nedostatkových surovin a potravin.⁶⁶ Podíl Commonwealthu a zemí impéria na jejím obchodu se neustále zvyšoval, až dospěl do svého zenitu v první polovině 50. let.⁶⁷

Je nutné podotknout, že šterlinková oblast kromě zemí Commonwealthu zahrnovala i několik cizích států, v roce 1952 to bylo Irsko, Barma, Island, Írák a Jordánsko. Kromě toho, Kanada členem nebyla, neboť jako svoji rezervní měnu používala americké dolary. Šterlinková oblast byla nicméně záležitostí Commonwealthu a sloužila jako jeden z příkladů jeho spolupráce, kde Británie měla privilegované postavení.⁶⁸

4.3 Vývoj ekonomické spolupráce v letech 1949-1956

4.3.1 Vývoj ekonomické spolupráce za vlády labouristické strany

Pro období vlády labouristů na konci 40. a na začátku 50.let byla ekonomika jedním z rozhodujících činitelů v politice. Ekonomická situace po válce zhoršovala světové postavení Velké Británie, která se ji snažila řešit posílením trhu uvnitř šterlinkové oblasti a se svými koloniemi. Po krizi v roce 1947 následovala devalvační krize v roce 1949 a v letech 1950-51

⁶⁶ Británie byla zásobována kanadskou pšenicí a masem, mléčné produkty byly dodávány z Austrálie a Nového Zélandu.

⁶⁷ Tamtéž, s. 65.

⁶⁸ LLOYD, Lorna. Britain and the transformation from Empire to Commonwealth. *The Round Table : The Commonwealth Journal of International Affairs*, s. 347.

museli čelit finančním problémům vyplývajícím z opětovného masivního zbrojení kvůli korejskému konfliktu.⁶⁹

V červnu roku 1949 se v Londýně konala vůbec první konference ministrů financí, která měla na programu hlavně problematický pokles centrálních zlatých a dolarových rezerv šterlinkové oblasti. Dále se zabývala plány na zlepšení celkové pozice šterlinkové oblasti. Stojí za povšimnutí, že se vůbec neuvažovalo o možnosti devalvace libry, ke které však zanedlouho došlo. Ministři financí naopak „znovu potvrdili své přesvědčení, že síla a stabilita libry jsou podstatné nejen pro každého člena šterlinkové oblasti, ale světa jako celku.“⁷⁰ Zároveň byla vydána opatření, která měla zarazit úbytek zlata a dolarů ze společných rezerv. Konference též zdůraznila nezbytnost zvýšit dolarové příjmy oblasti.

V září 1949 vyhlásila britská vláda devalvací libry vůči dolaru o 30,5%. Tento krok souvisel s výše zmíněným nepříznivým vývojem britské platební bilance a předznamenal hospodářský vývoj Británie v 50. letech. Členské státy krátce poté devalvovali ve stejném poměru, což napomohlo k zastření porážky labouristické finanční politiky a pokračujícího hospodářského úpadku Británie. Jedinou výjimkou z těchto drastických opatření byl Pákistán, který se rozhodl nijak neměnit směnný kurz své měny.⁷¹ Britským záměrem, jak tvrdil ministr financí Sir Stafford Cripps, bylo zejména „podpořit konkurenceschopnost exportu Británie a zemí šterlinkové oblasti na dolarových trzích a snížit celkový deficit obchodní bilance šterlinkové oblasti vůči oblasti dolarové.“⁷²

Další konference ministrů financí Commonwealthu se odehrála opět v Londýně ve dnech 19. - 22. září roku 1950. V podstatě se zabývala stejnými otázkami jako konference předešlá, rozdílem byla snad jen velmi oslabená libra vůči dolaru po devalvací. Ministři se opět snažili najít řešení, jak v co nejkratším čase obnovit centrální rezervy zlata a dolarů a opětovně

⁶⁹ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 64.

⁷⁰ HAD, Miloslav. *Velká Británie 1945-1964*, s. 144.

⁷¹ ANONYMOUS. 1949-1999: Fifty years of a renewing Commonwealth. *The Round Table*, s. 6.

⁷² BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 66.

zdůraznili nutnost zvýšení dolarových příjmů a potřebu šetřit dolarovými výdaji.⁷³

4.3.2 Vývoj ekonomické spolupráce za vlády konzervativní strany

Ačkoliv se udržení světového postavení Británie stávalo během 50.let stále obtížnější, nová vláda konzervativců, stejně jako předchozí labouristé, nepochybovala o tomto zásadním cíli. Churchillova vláda po vzoru Attleeho volila převážně pragmatický přístup, ustupovala ze situací, kde nemohly být úspěšně ubráněny britské zájmy, zatímco se držela impéria kvůli jeho ekonomické a strategické hodnotě. Existovalo však podstatné napětí mezi snahou snížit britské finanční závazky v zahraničí a úsilím uchovat je jako nezbytné důvody prestiže. Narůstající výzvou se stalo najít způsoby udržení britského globálního postavení za přijatelnou cenu, za situace poválečného snížení aktiv země a hromadících se ekonomických problémů. Nejen že ekonomika rostla pomaleji než některých významných soupeřů, ale i stav platební bilance zůstával nevalný.⁷⁴

Po roce 1951 setrval Commonwealth ve spojení s impériem nejdůležitější částí britských ekonomických plánů. Bylo obecným předpokladem, že Commonwealth dohromady se šterlinkovou oblastí poskytne Británii bezkonkurenční postavení na světovém trhu komodit, který v poválečných letech značně prosperoval. Vrchol úspěšnosti zemí s převážně zemědělskou výrobou, který byl spojený zejména s poptávkou vyvolanou válkou v Koreji a strategickým vytvářením zásob na západě, měl nicméně krátké trvání. Jakmile se korejská válka změnila v napjaté příměří, ceny mnoha komodit na světových trzích náhle poklesly.

Konzervativní vláda byla rozhodnutá o důležitosti systému imperiálních preferencí pro Británii. Jenomže systém navržený v reakci na světovou ekonomickou krizi a posílený následky druhé světové války začínal ztrácet svoji soudržnost. Navíc se nezávislí členové Commonwealthu poohlíželi mimo tradiční obchodní sítě po výhodnějších dohodách. A poté co po roce 1952 vymizela konjunktura komoditního

⁷³ HAD, Miloslav. *Velká Británie 1945-1964*, s. 145.

⁷⁴ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 98.

obchodu způsobená korejskou válkou, usilovali primární producenti Commonwealthu o rozšíření svých hospodářství, aby zmírnili jejich zranitelnost vůči fluktuacím světových cen komodit.⁷⁵

Navzdory devalvaci libry se stále zhoršovala britská platební bilance a zároveň vzrůstaly dolarové výdaje zbytku šterlinkové oblasti. Ministři financí byli méně a méně ochotni shodnout se na společných opatřeních ke snížení výdajů v dolarech. Ve skutečnosti se dohodli na aplikaci krátkodobé regulace dovozu, ale to byl zřejmě poslední společný postup v rámci přísně koordinované politiky šterlinkové oblasti. „Na konferenci ministrů financí Commonwealthu v roce 1952 bylo opět prohlášeno, že trvalé řešení problémů šterlinkové oblasti spočívá v nárůstu světového obchodu a volně směnitelné libře.“⁷⁶

V polovině 50.let již byli nezávislí členové šterlinkové oblasti více zaujati sledováním potřeb svého ekonomického rozvoje, než by je podřizovali potřebám celé oblasti, ačkoliv tyto dlouhodobé změny ve vzorech chování nemusely být současníkům nezbytně zřejmé. V roce 1954 se objevil ukazatel dokazující, že sama Británie též rozpoznala měnící se ekonomické potřeby. Vláda, povzbuzená zlepšující se platební bilancí šterlinkové oblasti, uvažovala o celkovém uvolnění dovozních omezení, ačkoliv bylo jisté, že to poškodí dovozce ze zemí Commonwealthu a impéria, kteří uvykli na poměrně „měkký“ metropolitní trh.

S dalšími roky bylo stále zřetelnější, že složení hlavního britského vývozu potřebuje bohaté, technologicky vyspělé trhy, které mělo k dispozici jen nemnoho členů imperiálního ekonomického systému. Ze stejného důvodu byli členové šterlinkové oblasti neochotní posilovat své obchodní svazky s Británií a mezi sebou navzájem, na úkor výnosnějšího spojení se Severní Amerikou a západní Evropou.⁷⁷

V letech 1955-56, kdy začala Evropa konkurovat trhu Commonwealthu a Ameriky, vyšel najevo další pádný argument pro zásadní přeorientování směru britského obchodu. V ideálním případě by se Británií

⁷⁵ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 104.

⁷⁶ LLOYD, Lorna. Britain and the transformation from Empire to Commonwealth. *The Round Table : The Commonwealth Journal of International Affairs*, s. 349.

⁷⁷ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 105.

podářilo zachovat výhody systému imperiálních preferencí zatímco by zároveň rozšiřovali prostor pro obchodování s bohatšími zeměmi západní Evropy. Současně realisté viděli, že ačkoliv systém imperiálních preferencí stále zůstával silným symbolem pro mnoho britských politiků, tak již postrádal ekonomické odůvodnění, které kdysi požíval. Stejně tak nemohli úmluvy a systémy, které uchovával, nabídnout přesvědčivou alternativu k prudce se rozvíjejícímu evropskému trhu.⁷⁸

V stále konkurenčnější obchodní atmosféře 50.let také britští vývozci zjistili, že nemohou očekávat tradiční „měkkost“ imperiálních trhů. Zdálo se, že ochranné účinky imperiálního systému mohou mít z dlouhodobého pohledu paradoxně vyčerpávající následky na sektor britského vývozu.⁷⁹

Dalším nepříjemným, avšak nevyhnutelným zjištěním bylo to, že členové Commonwealthu již nesdíleli britské nadšení pro imperiální preference. Někteří čerství členové šterlinkové oblasti, jako například Indie, totiž nebyli nadšení dohodami, které jim nepříjemně připomínali koloniální omezení, kterých se teprve nedávno zbavili. Na ekonomické konferenci Commonwealthu v roce 1951 se členské státy šterlinkové oblasti zavázaly k liberálnímu obchodnímu a finančnímu systému. Konference konzervativní strany roku 1954 tento přechod symbolicky připomenula oznámením, že se Británie zavázala ke zcela volnému obchodnímu systému.⁸⁰

Na začátku zkoumaného období stála Británie v čele šterlinkové oblasti se systémem imperiálních preferencí, která byla základem britské finanční politiky a posilovala britské postavení. Problémy s dolarovými a librovými rezervami se však staly velmi složitě řešitelné a staly se příznačnými pro uvolňování vazeb uvnitř Commonwealthu.⁸¹ Z dlouhodobého pohledu, jak jsem již uvedla, měl tento uzavřený systém své nepříznivé důsledky: britská ekonomika se vázala na převážně málo rozvinuté a chudé země Commonwealthu a celkově se v britském

⁷⁸ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 105.

⁷⁹ Tamtéž, s.106.

⁸⁰ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 106.

⁸¹ KITCHEN, Martin. *The British Empire and Commonwealth*. s. 105.

hospodářství upevnil protekcionistický postoj, který byl jednou z příčin jeho stagnace. Stále silněji se také projevovala neadekvátnost jejich trhů pro vzájemný vývoz a dovoz, což posilovalo sousedství rychle se rozvíjejících trhů států stále bohatší západní Evropy.

5. Vojenská spolupráce států Commonwealthu

Dalším závažným tématem byla pro Británii spolehlivost Commonwealthu jako zdroje vojenské podpory. Británie měla už tehdy mnoho vojenských závazků, studená válka však tuto situaci ještě přiosvětila, neboť vyžadovala schopnost celosvětově reagovat na možnou komunistickou agresi. Bylo tedy na místě pokusit se o využití a koordinaci vojenských kapacit Společenství, došlo by tak zejména k vytvoření regionů, kde by Británie a její partneři z řad Commonwealthu sdíleli odpovědnost za obranu. Ve skutečnosti byla tato role Commonwealthu do jisté míry omezená.

5.1 Vojenská spolupráce během vlády labouristů

Jedním z důsledků expanze Commonwealthu totiž byla ztráta blízkého vztahu, který do té doby existoval mezi jeho členy. Britští velitelé ozbrojených sil se zdráhali volně sdílet vojenské výzvědné služby s novými členy, obzvláště pokud byl zdrojem informací Washington. Od roku 1948, kdy se Británie dohodla se Spojenými státy sdílet vojenské výzvědné služby, předávala citlivé informace starším členům Společenství, ale zřídkačdy členům novým jihoasijským. Neoficiálně tak vznikl „vnitřní klub“ starých členů, ve kterém Británie a „stará“ dominia udržovaly svoji tradiční důvěrnost díky samostatným poradám.

Jaké však byly postoje členských zemí k vojenské spolupráci? Indie a Pákistán se rozhodly pro neutralitu, čímž zklamaly britské naděje na pokračující vojenskou spolupráci po jejich osamostatnění.⁸² Jejich odpor k politice vytváření vojenských seskupení potvrzuje i jejich absence na konferenci ministrů obrany Commonwealthu v roce 1951 zabývající se

⁸² BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 68.

otázkou Blízkého východu.⁸³ Na druhé straně se starší dominia již poohlížela mimo rámec bezprostředních vztahů s Británií pro zajištění své vlastní bezpečnosti, jejich rozvíjející se svazky se Spojenými státy tak tyto vztahy nevyhnutelně ovlivnily.⁸⁴

Kanadský premiér Mackenzie King odmítal vše, co se podobalo centralizovanému utváření politiky Společenství, namísto toho dával přednost upevňování spolupráce s Amerikou a koncentraci na roli Kanady v Organizaci spojených národů. Austrálie a Nový Zéland se v roce 1950, zřejmě kvůli snaze zlepšit své postavení ve světě, zavázali ke spolupráci na obranných plánech Commonwealthu pro Střední Východ. Jednou z hlavních částí obranných plánů Británie uvnitř Commonwealthu byla také ochrana tichomořské oblasti, na které spolupracovala s Austrálií a Novým Zélandem. Ještě v roce 1949 došlo k zřízení tak zvaného ANZAMu, oblasti Austrálie, Nového Zélandu a Malajska, jehož obrana byla klíčová pro zajištění bezpečného spojení mezi Indickým oceánem a zeměmi Commonwealthu v Pacifiku.⁸⁵ Austrálie a Nový Zéland však nadále posilovaly strategické spojení se Spojenými státy, což vedlo v roce 1951 k uzavření paktu ANZUS, ze kterého byla Británie vyloučena, aby se předešlo vytvoření „kolonialistického stigmatu“.⁸⁶

Výsledky snah o dosažení širší spolupráce Commonwealthu byly tedy do jisté míry neuspokojivé. Po komunistickém převratu v Číně v říjnu 1949 britská vláda, ačkoliv nakonec ochotná uznat nový Mao Ce-Tungův režim, hledala u Commonwealthu pomoc pro posílení vojenské posádky ve zranitelném Hong Kongu. Zatímco Indie tyto snahy vzhledem ke svému protikoloniálnímu postoji otevřeně odmítla, ostatní vlády zemí Commonwealthu se chovaly lhostejně či byly ochotné přispět pouze symbolicky.⁸⁷

Během korejského konfliktu došlo k zformování „divize Společenství“ a účasti tohoto kontingentu ve válce pod velením OSN od

⁸³ HAD, Miloslav. *Velká Británie 1945-1964*, s. 143.

⁸⁴ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 68.

⁸⁵ GORDON WALKER, Patrick Christien. *The Commonwealth*, s. 314.

⁸⁶ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 69.

⁸⁷ Tamtéž, s. 69.

ledna roku 1951 téměř nepřetržitě až do ukončení bojů v červenci 1953. Kromě Británie, která poskytla téměř 60% jednotek, se operací účastnily ozbrojené síly Austrálie, Nového Zélandu a Kanady. „Jihoafriická unie vyslala štábní důstojníky a jednu letku a Indie přispěla zdravotnickou jednotkou.“⁸⁸ Díky společné vojenské minulosti a tomu, že tyto země Commonwealthu kopírovaly britský vojenský model, byl vznik tohoto uskupení možný a jeho činnost efektivní. Austrálie byla velmi nakloněna vzniku této divize, zejména proto, že neměla dostatečné kapacity, aby jednala samostatně.⁸⁹ Na druhé straně Kanada se zpočátku zdráhala zapojit do této vojenské spolupráce. Jedním z důvodů byl její internacionalistický postoj, na jehož základě měla vláda St. Laurenta sklon upřednostňovat závazky vůči Organizaci spojených národů na úkor Commonwealthu a kvůli kterému chtěli realizovat svoji vojenskou účast právě pod velením Spojených národů.⁹⁰ Svým rozsahem však účast Commonwealthu mátlá, protože členové byli v různých mezinárodních organizacích – Británie a Kanada v NATO, Austrálie a Nový Zéland v ANZUSu.⁹¹

Ještě v roce 1951 se konala konference ministrů obrany Commonwealthu, v jejímž závěrečném komuniké stálo: „Hlavním cílem jednání bylo posoudit mezinárodní situaci a zvážit další kroky, které by mohly vlády Commonwealthu uskutečnit k zabezpečení a udržení světového míru.“⁹² Dále se projednávala situace na Středním východě a byla opět zdůrazněna důležitost stability v této oblasti pro všechny země Commonwealthu. Premiéři Velké Británie a Kanady vysvětlili závazky, které pro jejich země vyplynuly z podepsání Severoatlantické smlouvy.

5.2 Vojenská spolupráce během vlády konzervativců

Stejně jako tomu bylo za vlády Attleeho, britskou prioritou za vlády konzervativců nadále zůstávalo dosažení větší soudržnosti Commonwealthu na poli obrany. Na začátku 50.let nabyly obranné vazby

⁸⁸ MCINTYRE, William David. *Colonies into commonwealth*, s. 336.

⁸⁹ GREY, Jeffrey. *The Formation of the Commonwealth Division, 1950-1951. Military Affairs*, s. 16.

⁹⁰ Tamtéž, s. 14.

⁹¹ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 69.

⁹² *Documents and speeches on British Commonwealth Affairs 1931-1952*, s. 1206.

různých členů Commonwealthu nápadně jiného rázu než jaký měly před začátkem druhé světové války. Zrovna jako se britské obranné plány koncentrovaly na spolupráci se Spojenými státy, tak také Kanada, Austrálie a Nový Zéland v této oblasti oficiálně navázaly spojení s USA.

Až do poloviny 50.let bylo obecným předpokladem vlád Británie, Austrálie a Nového Zélandu, že při vypuknutí další války by byly ozbrojené síly druhých dvou uvedených zemí přesunuty na Střední Východ k upevnění obranných pozic v této kritické oblasti, stejně jako tomu bylo za druhé světové války. Tento předpoklad musel být přehodnocen ve světle zhoršující se situace na Dálném Východě.⁹³ Nicméně v roce 1953 Británii přijala fakt, že priority Austrálie a Nového Zélandu se musí nevyhnutelně soustředit na jejich vlastní okolí. Toto poznání se v praxi projevilo vznikem jednotek Strategické zálohy Commonwealthu,⁹⁴ která sídlila v Malajsku a sloužili v ní pohromadě britské, australské a novozélandské ozbrojené síly.

Věk atomové energie přinesl novou důležitost Commonwealthu pro Británii, která se stala závislá na jeho spolupráci při rozvoji programu atomových zbraní. Když Američané odmítli poskytnout Británii testovací zařízení na svém území, začala se po vhodných testovacích lokalitách ohlížet v řídce osídlených zemích Commonwealthu. Po zvážení několika míst v Kanadě a Austrálii nakonec padla volba na ostrov u australského severozápadního pobřeží, kde v říjnu roku 1952 došlo k prvnímu britskému pokusnému výbuchu jaderné bomby, který pravděpodobně symbolizoval britskou velmocenskou okázalost účinněji než jakékoli imperiální postavení.⁹⁵

Nicméně, když se v roce 1954 Churchillova vláda rozhodla, že by Británie měla vyvinout také vodíkovou bombu, zjistila, že vláda Roberta Menziese není nakloněna testování této děsivé zbraně na australské pevnině. Podobně se zachoval novozélandský premiér Holland, když v roce 1955 ministerský předseda Eden kontaktoval jeho vládu kvůli zajištění testování na jednom z ostrovů u Nového Zélandu. Nutno podotknout, že Hollandovo

⁹³ *Stále trvající válka v Koreji, Malajská pohotovost a hroutící se pozice Francie v Indočíně.*

⁹⁴ Commonwealth Strategic Reserve.

⁹⁵ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 103.

rozhodnutí bylo zřejmě ovlivněno pravděpodobnou nepříznivou reakcí jeho voličů. Přes pochopitelnou nevoli k propůjčování svého území pro testy termonukleárních zbraní, byly státy Commonwealthu ochotny pomáhat Británii jiným způsobem.⁹⁶

6. Závěr

Rok 1949 byl rokem velkých proměn, Commonwealth se změnil téměř k nepoznání. Snad ve všech základních ohledech došlo k zásadním změnám. „Británie z něj a ze svého mimořádného postavení v něm nadále čerpala svoji prestiž.“⁹⁷ Lpění na koncepci starého Commonwealthu, včetně realizace návrhu na dvojrychlostní Commonwealth by však Británii nezajistilo její původní postavení, navíc to bylo neslučitelné s nevyhnutelným trendem přiznávání nezávislosti dominiím. Skutečnost byla taková, že Británie jako velmoc slábla a postupný rozpad starého Commonwealthu byl při tomto procesu neodvratný.

„Někteří Britové nepochybně doufali, že měnící se Commonwealth bude nějak schopen vyvážit vzrůstající znamení toho, že je Británie v mezinárodním úpadku. Tyto naděje však byly klamavé.“⁹⁸

Od konce 40.let britský vliv v Commonwealthu ostře klesal a Británii se nepodařilo změnit ho v celek, „jehož jménem by bylo možno vystupovat“. Do závěrečných prohlášení z konferencí se sice podařilo prosadit některá vyjádření v podstatě podporující zahraniční politiku Velké Británie, nicméně při konkrétních zejména vojenských akcích se projevil odpor zejména ze strany nových členů.⁹⁹ Jako vzorový příklad může posloužit korejský konflikt v roce 1950, kdy Rada bezpečnosti OSN doporučila členským zemím podpořit Jižní Koreu. Starší členové Commonwealthu tak učinili, poskytli silám OSN své jednotky, ze kterých se

⁹⁶ BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*, s. 104.

⁹⁷ LLOYD, Lorna. *Britain and the transformation from Empire to Commonwealth. The Round Table : The Commonwealth Journal of International Affairs*, s. 333.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ HAD, Miloslav. *Velká Británie 1945-1964*, s. 145.

později zformovala divize Commonwealthu, ale Indie dala k dispozici pouze zdravotnickou jednotku a Pákistán se vůbec nezúčastnil.¹⁰⁰

V ekonomické oblasti se naopak vcelku dařilo využívat závislosti ostatních členských zemí šterlinkové oblasti na metropoli tak, aby pomohly Británii v řešení problémů její platební bilance.¹⁰¹ Podle některých pozorovatelů tvořila šterlinková oblast základ postavení Británie uvnitř Commonwealthu, posilovala ji a byla zdrojem jejího vlivu. Vývoj šterlinkové oblasti však napovídá, že byla pro Británii stále více přítěží.

Suezská krize se svými následky se stala důležitým milníkem v poválečné britské politice. Znamenala definitivní zlom a pro Británii ztrátu určité důvěry v Commonwealthu. „Britská vláda se úmyslně neporadila se zeměmi Commonwealthu o svém postupu a tím se navždy ztratil jeden druh intimity mezi členskými státy.“¹⁰² Británie též zjistila, že se nemůže spoléhat na jednotnou podporu členů Společenství. Jak Cowen uvádí, Commonwealth existoval v dané formě pouze díky historickým vztahům mezi Británií a jednotlivými členskými zeměmi.¹⁰³ Jednou z lekcí Suezem bylo, že Commonwealth musí být do budoucna velmi volnou a přizpůsobivou asociací. Každý člen by měl mít právo rozhodovat o jakýchkoliv svých politických záležitostech bez ohledu na druhé. Ale současně by mělo být základním pravidlem, že bude docházet ke konzultacím a výměně informací v otázkách společného zájmu. Pokud by toto nebylo možné, nemohlo by Společenství nadále existovat, alespoň ne ve smysluplné podobě.¹⁰⁴

Neúspěch oslabil postavení Británie v Commonwealthu a vážně ohrozil celé její pojetí mocenského hráče s globálními zájmy. Až v 60.let skončila Británie v postavení středně velké evropské mocnosti. Commonwealth přestal být významnější velmocí, ačkoliv přispíval

¹⁰⁰ LLOYD, Lorna. Britain and the transformation from Empire to Commonwealth. *The Round Table : The Commonwealth Journal of International Affairs*, s. 342.

¹⁰¹ HAD, Miloslav. *Velká Británie 1945-1964*, s. 145.

¹⁰² MCINTYRE, William David. *Colonies into commonwealth*, s. 326.

¹⁰³ COWEN, Zelman. The Contemporary Commonwealth : A General View. *International Organization*, s. 216.

¹⁰⁴ COWEN, Zelman. The Contemporary Commonwealth : A General View. *International Organization*, s. 217-218.

k rovnováze sil v některých oblastech.¹⁰⁵ Británie se také velmi váhavě začala více zabývat evropskými záležitostmi, často na úkor Commonwealthu. Členství v NATO, Radě Evropy ji přiblížilo Evropě a Spojeným státům. Podobně jako si Kanada, Austrálie i Nový Zéland vytvořily vlastní bezpečnostní dohody s USA.¹⁰⁶

Ačkoliv se Británii nepodařilo udržet si díky Commonwealthu velmocenské postavení a Commonwealth dnes funguje z velké části na principu nevládních neziskových organizací, britské impérium se jediné přeměnilo na formu spolupráce do určité míry unikátní v historii. Díky své přizpůsobivosti, která pocházela z velké části z deklarace londýnské konference v roce 1949, Commonwealth přetrval.¹⁰⁷

¹⁰⁵ MCINTYRE, William David. *Colonies into commonwealth*, s. 334.

⁶⁷ KITCHEN, Martin. *The British Empire and Commonwealth*. s. 105.

¹⁰⁷ SRINIVASAN, Krishnan. India and the Commonwealth. *The Round Table*, 1999, č. 351, s. 445.

7. Summary

The subject of this bachelor thesis is the relationship of Great Britain and Commonwealth in years 1949-1956 and its importance for Britain's international role.

In the history of modern Commonwealth the year 1949 had a great significance. It changed the character of Commonwealth in many aspects. The London conference announced the change of status of the British king, since then he was perceived as "Head of the Commonwealth." Most significantly, India, which had newly declared herself a republic, was approved as a continuing member of Commonwealth.

Suez crisis in 1956 was a turning point in Britain's history and its global role. Britain's lack of consultation with member states of Commonwealth during the conflict imposed strain and largely damaged their mutual relationship.

First, the institutions and structure of Commonwealth are described. Political co-operation and Commonwealth Prime Ministers' meetings are examined in chapter two. Chapter three deals with the system of imperial preferences, the sterling area and the development of economic co-operation between Britain and other Commonwealth members. At last, the defence and military policy is considered.

8. Seznam použitých pramenů a literatury

Literatura:

- BUTLER, Lawrence J. *Britain and Empire: adjusting to a post-imperial world*. London: I.B. Taurus, 2002.
- DARWIN, John. *Britain and decolonization: the retreat from empire in the post-war world*. Basingtoke: Macmillan, 1988.
- DARWIN, John. *The end of the British empire: the historical debate*. Oxford: Blackwell, 1991.
- GORDON WALKER, Patrick Christien. *The Commonwealth*. London: Secker and Warburg: 1962.
- HAD, Miloslav. *Velká Británie 1945-1964*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1965.
- JUDD, Denis. *Impérium: britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti*. Praha: BB Art, 1999.
- KITCHEN, Martin. *The British Empire and Commonwealth. A short history*. Basingtoke: Macmillan, 1996.
- MCINTYRE, William David. *Colonies into commonwealth*. London: Blandford Press, 1974.
- MILLER, John Donald Bruce. *The Commonwealth in the world*. 3. ed. London: Duckworth, 1965.
- PORTER, Andrew N.; STOCKWELL, Anthony J. *British imperial policy and decolonization 1938-1964*. Vol. 1, 1938-51. Basingtoke: Macmillan, 1987.
- PORTER, Andrew N.; STOCKWELL, Anthony J. *British imperial policy and decolonization 1938-1964*. Vol. 2, 1951-64. Basingtoke: Macmillan, 1989.
- TÍKAL, Svatopluk. *Ekonomický vývoj Spojeného království Velké Británie a Severního Irska v poválečném období*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1970.

Periodický tisk:

ANONYMOUS. 1949-1999: Fifty years of a renewing Commonwealth. *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, 1999, vol. 350, s. 1-27.

COWEN, Zelman. The Contemporary Commonwealth: A General View. *International Organization* [online], 1959, vol. 13, no. 2, s. 204-218 [cit. 22.dubna 2005]. Dostupné přes databázi JSTOR.

GREY, Jeffrey. The Formation of the Commonwealth Division, 1950-1951. *Military Affairs* [online], 1987, vol. 51, no. 1, s. 12-16 [cit. 22.dubna 2005]. Dostupné přes databázi JSTOR.

HNÍZDO, Bořivoj. Vznik jihoafrické politiky a britská politika. *Československý časopis historický*, 1983, vol. 31, no. 2, s. 177-200.

LLOYD, Lorna. Britain and the transformation from Empire to Commonwealth. *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, 1997, vol. 343, no. 1, s. 333-361.

MOLE, Stuart. 'Seminars for Statesmen': The Evolution of the Commonwealth Summit. *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, 2004, vol. 93, no. 376, s. 533-546.

SOBHAN, Farooq. The commonwealth at the turn of the century. *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, 1999, vol. 352 s. 569-580.

SRINIVASAN, Krishnan. India and the Commonwealth. *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, 1999, vol. 351, s. 445-448.

Prameny:

Documents and speeches on British Commonwealth Affairs 1931-1952. Edited by MANSERGH, Nicolas. London: Oxford University Press, 1953. Vol. II.